

TUCEMEMS marraskuun kuukausiluento
16.11.2018

Professori Visa Immonen

“Liikuttavia kuvia – Pyhän Henrikin sarkofagi keskiajan kirkkotilassa”

Piispa Magnus II Tavast (piispa 1412–1450) lahjoitti Nousiaisten kirkkoon Pyhän Henrikin sarkofagin. Se valmistettiin 1420-luvulla belgialaisesta mustasta kalkkikivestä ja koristeltiin Flanderissa kaiverretuin messinkilevyin. Päällyslevy esittää Henrikin täydessä piispanasussaan. Sarkofagia kiertävät kaksitoista levyä kuvaavat tapahtumia Henrikin elämästä ja ihmeteoista. Monumentti sijoitettiin kirkkosalin etuosaan pyhimyksen haudan yläpuolelle.

Aiemmassa tutkimuksessa päähuomion ovat saaneet sarkofagin ajoittaminen ja messinlevyjen kuva-aiheiden selvittely. Sen sijaan monumentin ja sitä ympäristön suhteen analyysi on puuttunut. Esitelmässäni tarkastelen Pyhän Henrikin sarkofagin, kirkkotilan ja sukupuolien yhteyksiä keskiajalla. Jäsenän niiden suhteita liikkeen käsitteen avulla.

Ensinnäkin olivat katsojan liikkeet kohti sarkofagia ja sen ympäri. Nämä liikkeet olivat keskiaikaisen katsojan sukupuolen ja sosiaalisen aseman ehdollistamia. Toiseksi olivat visuaaliset liikkeet eli sarkofagien kuvien katsojiinsa luomat tilalliset kytkökset ja emotionaaliset vaikutukset. Kuinka nämä visuaaliset merkitykset jäsenyivät katsojan sukupuolen mukaisesti?

Liikkeiden analyysin pohjalta esitän, että sarkofagin keskeinen visuaalinen työkalu on kaksinkertaistaminen. Ensinnäkin sarkofagin kuvalaatat rinnastavat kaksi pyhimystä – Pyhän Henrikin ja Pyhän Eerik-kuninkaan – ja kaksinkertaistamisen kautta vahvistat heidän tarinaansa. Kaksinkertaistaminen myös yhdistää sarkofagin kuvien liikkeet – surun ja riemun – katsojan liikkeisiin. Vaikka sarkofagi jossain määrin rikkoi Nousiaisten kirkkotilan sukupuolittuneisuutta, se myös omassa tilankäytössään noudatti samoja konventioita. Näin visuaalisten liikkeiden ja katsojien liikkeiden kaksinkertaistukset kytkivät sarkofagin, kirkkotilan ja sukupuolet toisiinsa.